

ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ ΑΠ' ΤΟΥΣ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ

η Κωνσταντία

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΧΑΪΔΩΣ

(Συνέχεια έκ του προηγούμενου)

— "Ακούστε, πιστά παιδιά του 'Αλλάχ και του προφήτη του άληθινο! Έδώ παραπάνω, στα βουνά της Μπογρότσας, του Βουτσιού και του Βρίζου, μία φούχτα κατοικοκλέφτες, έχθροι του 'Ισλάμ και της 'Αρβανιτιάς, ζούνε από το αίμα τ'ο δικό μας, από τ'α χωράφια και τ'α ζωντανά μας κι' από τ'α κεμέρια μας. Ραγιάδες και μ'ας βάζουνε να πληρώνουμε χαράτσια και δασίματα. Και δέν αφήνουνε άλλαγα και πρόβατα και γίδια. Κι' όποιος από μ'ας θέλει να φυλάξη τ'ο δικό του τόν σκοτώνουν. "Απιστοι, μαγαρισμένοι κι' άποκοτούνε να χύνουνε κάθε μέρα αίμα μουσουλμανικό, να βρίζουνε τ'α γένια του προφήτη τ'ο δ'νομα τ'ο μεγάλο του 'Αλλάχ, τόν πολυχρονονέμο μας σουλάτ'νο και τ'ο μεγάλο μας θεζύρι. "Ετσι θα τ'ους αφήσουμε; Σ'α γυναίκες θ'α καθόμαστε να βλέπουμε τ'α μισητά τους έργα, που χρόνια και χρόνια κάνουν άτιμώρητοι; Ούτε ό 'Αλλάχ, ούτε ό προφήτης του θ'θέλει! "Ηρθε ή ώρα να τ'ους ξεριζώσουμε.

Μιά φούχτα είνε: θ'α τ'ους πνίζουμε. Και θ'α μοιράσουμε τ'α χωριά τους, που σωρέψανε τόσα πλούτη με τ'ις άνομιες τους... "Ετσι φανιάζει κάθε μέρα τ'α γαργαλιό που ξεκινίσαμε σ'ε λίγο για τ'ο Σούλι.

"Ενα σημείο εχτε άπομείνει ακόμα να κανονίση ό 'Αλής: Και ήταν οι άγάδες τ'ης Παραμυθιάς, γείτονι τών Σουλιωτών που δέν εχτε καμιά εμπιστοσύνη στή φιλία τους. "Από φόβο, μ'ην τύχη και βοηθήσουνε τ'ους Σουλιώτες, άποφάσιος είνε τ'ους έκθέση. Τ'ους γύριψε, λοιπόν, αυτός τ'η βοηθεία τους και, μ'ε χιλία ταξίματα, τ'ους εχτε φέρει στα νερά του. Οι πιό δυνατοί άπ' τ'ους άγάδες τους, ό 'Ισλάμ Πρόνιος κι' ό Μαχμούτ Νταλιάνης με χιλίους πεντακάσιους πιάσανε τ'ο βουνό του Βρίζου, κλείνοντας έτσι τ'ο Σούλι από τ'α βορεινά.

Ο 'Αλής με χιλίους διαλεχτούς, ξεκίνησε κατά τών Σουλιωτών, από τ'ο δρόμο τών Βοριάδων, κι' έστησε τ'ο γενικό στρατηγείο του στή Άιπα, που τ'οχε και στόν περασμένο πόλεμο.

"Ενα δεύτερο σώμα, του Σιλιντάρ Μπόντα, κοντά δυό χιλιάδες άνεβαίνοντας από τόν ίδιο δρόμο, έπιασε τ'ο κάστρο τ'ης Μπογρότσας. "Άλλες δυό φάλαγγες από τρεις χιλιάδες ή κάθε μία, ή πρώτη μ'ε άρχηγός τ'ο Κατζή Μπέντο, τ'ο Μουσταφά Ζυγούρη και τ'ο Μπεκίρ Τζογαδάρο κι' ή άλλη με τ'ο Γιουσούφ 'Αράπη, τ'ο Χασάν Τσαπάρη και τ'ο Σουλεϊμάν Τσαπάνο, άπ' τ'ο δρόμο τ'ης Πρέβεζας, περνώντας τ'ο Λούρο, τραβήσανε ή μία κατά τ'ο Κοτσονόπουλο και τ'η Ζερμή κι' ή άλλη, άπ' τ'ο γεφύρι τ'ης Τσουκινιάς, τ'ο 'Αχέροντα κατά τ'η Νεμίτσα.

"Ηθελε, φοβερίζοντας από πολλές μεριές τ'ο Σούλι, να τ'ο αναγκάση να μοιράση τ'ις δυνάμεις του και να δώση τ' άποφασιστικό χτύπημα με τ'ο Σιλιτάρ Μπόντα, από τ'α βορεινά του βουνού και με τ'ο Γιουσούφ 'Αράπη από τ'α νοτιοδυτικά.

Οι Σουλιώτες άρχισανε να τ'ο μαζάνε γοργά για πόλεμο: άρχι-

σανε ν'αδιάζουνε τ'α χωριά και ν'ανεβάζουνε στό βουνό τ'α γουακόπαιδα. Μεγάλο σούσουρο στόν 'Αι-Δονάτο, στή συνέλευσι του λαού. Οι καπετανιοι συζητούσανε τ'ο σχέδιο. Ο Φώτος και ή Χαΐδω, εχτε τ'η γνώμη που βάραινε περισσότερο: να κτυπήσουνε τόν ίδιο τόν 'Αλή, στό στρατηγείο του, να τόν σκοτώσουν ή να τόν πιάσουν ζωντανό κι' έτσι να παραλύσουν τόν στρατό του. Ο Φώτος εχτε στό τέλος με σταθερή φωνή: έγω τ'ην πέρω άπάνω μου αυτή τ'η βουλιά: χιλία πεντακάσα παλληκάρια θ'α με φτάσουνε. Νύχτα θ'α γλυστρήσω στό Σειστρόνι κι' από κεί θ'α στείλω άνθρώπους κατά τ'η Άιπα...

"Άμα βγήκαν από τ'η εκκλησία εχτε νυχτάσει καλά. Ο Φώτος τραβούσε για τ'ο σπίτι του συλλογισμένος ό καυμός του για τ'η Χαΐδω εχτε φουτώσει μέσα στά στήθια του: δλη τ'η ώρα στό συμβούλιο, τ'ην εχτε δίπλα του, τ'ην έβλεπε, τ'ην άκουσε, να δίνη με τ'ο κουράγιο τ'ης παράδειγμα στούς καπετανιους, μ'εταν άερα ήσυχο που τ'οχτε κάνει βαθειά έντύπωση. Μίλησε και σ'αυτόν: και τ'ο φέρθηκε με τρόπο γλυκό και μαλακό σάν να μ'ην εχτε γίνει τίποτα...

"Άκουσε άξασφα πίσω του περπατησιές ανάλαφρες, γυρίζε ένας Ίσκιος τόν ζύγασε:

— "Εγώ μαι όρε Τζαβέλλα! Άκουσε στό σκοτάδι τ'η φωνή τ'ης Χαΐδω: θέλω να σου πώ.

Ο Φώτος στάθηκε, ή καρδιά του χτυπούσε δυνατά:

— Τι χαλεύεις από μένα; έσύ δέν μ'ε αγαπάς, θέλεις να με σκοτώσης, παρά να μου τ'ο πής.

— Μ'ας ήρε πόλεμος, τ'ο εχτε ή Χαΐδω, και θέλω να σου κουβεντιάσουνε γι' αυτό θ'άρθω κοντά σου.

"Η μορφή του Φώτου σ'α ν'ε στραψε μέσα στό σκοτάδι:

— Για ποιόν θέλεις να ρηθς όρη; για μένα ή για τ'ο Σούλι;

— Για τ'ο Σούλι άπολογήθηκε ή Χαΐδω: μ'α και για σένα, να σ'ε βοηθήσω, όσο μπορώ αν δέν σ'αθήσε βολετό νάμια κοντά σου. Άλοιώς, θ'άρθω σάν άδερφή σου. Θέλεις να γίνης άδερφοποιτός μου, όρε Τζαβέλλα; άς έναυθομε κάλλιο στό βόλι και στό σπαθί...

Ο Φώτος άναστένανε βαθειά.

— "Άς εχτε κι' έτσι τ'ις εχτε και τ'ης έπιασε τ'ο χέρι: Πάμε τούτ'η ώρα στή εκκλησία θ'α βρεθ'ε χς παπάς...

Μπήκανε έτσι πιασμένοι χέρι με χέρι στόν "Αι-Δονάτο: φως μουντό και έξυψο χύνανε τ'α κνητήλια που καίγανε μπροστά στό τέμπλο: έπιασε στόν εκκλησιάρη, να φωνάξη τόν Παπά - Κόπανο. Ένα πολεμιστή, που σήκωσε στή μάχη τ'α ράσα του τάζωνε στή μέση του και χύνουσανε πρώτος και καλλίτερος στό γιουρούσι:

Τόν λέγανε Παπα - Κόπανο, γιατί δέ δεχότανε κανέναν άλλον για σοφό μέσα στό Κακοσούλι: κι' άμα έκανε κανένας να μιλήση τόν έκοβε, στή στιγμή:

— Πάψε σ'α να μιλάς: Είσαι κόπανος!

Ο παπάς διάβασε τ'α γράμματα που αντίλαλδουσαν σανάργουταν από ψηλά, από θεού μέσα στήν βαθειά ήσυχία τ'ης άδειας εκκλησιάζ. Τόν άκουγαν χειροπια-

Άρβανιτης Καπετανιος

στοι, με βορκαωμένα μάτια. Ήταν σαν ένας γάμος μυστικός αυτός, γάμος αλλοιώτικος που παντρεύονταν οι ψυχές και τ' όρματα μπροστά στον άγιο βωμό της πατρίδας. Βγήκανε από την εκκλησιά χωρίς ν' αλλάξουνε κουβέντα. Ο Φώτος δέν περπατούσε πελά, πετούσε. Καταλάβαινε βαθειά την πράξι της Χαίδως, ανέκφραστη χαρά τόν είχε πλημμυρίσει τώρα μπορούσε νά κερβίση τόν πιο δύσκολο πόλεμο.

Τήν άλλην νύκτα φύγανε τά παλληκάρια γιά τόν πόλεμο. Γιωστρήσανε στό Σειστρούνη, ένα χωριό κοντά στό στρατηγείο του 'Αλή. Κι' εκεί πιάσανε θέσεις δυνατές και στήσανε τή γασιά τους. Καί τώ πρωί στέλτανε κατά τή Άλπα διακόσιους, νά κυττάσουνε τίς δυνάμεις του έχθρου και νά τόν τραβήξουν, ύποχωρώντας στή χωσία προς τό Σειστρούνη. Ο Φώτος ό Τζαβέλλας είχε μη άρχηγός σ' αυτό τό μικρό σάμα. Ζύγωσε τίς θέσεις του 'Αλή κι' άρχισε τή μάχη. Οι 'Αρβανιτάδες, μετά τό πρώτο σάστιμα γιά τό θράσος τών λίγων Σουλιωτών, ριχτήκανε λυσασσμένοι. Δυνατό σάμα μέ τό Μουσταφά Ζυγούρη και τό Σουλεϊμάν Τσοπάνο έβαλε σέ λιγάκι μπροστά τό Γζαβέλλα μέ τούς διακόσους και τούς κυνηγούσε από κοντά. "Άμα φτάσαν όμως έξω από τό Σειστρούνη, άλλαξε τό παιχνίδι. Οι Σουλιώτες τινάζονται άξαφνα μ' άλλαγαμούς από τίς θέσεις, πού καρτερούσανε τόν έχθρο. Καρφώνουνε τούς 'Αρβανιτάδες στόν τόπο, παίρνουνε τήν έπίθεση και τήν πρωτοβουλία τής μάχης, πού άνάβει γεμάτη πείσμα. ό Τζαβέλλας, άπάνω σέ μία όρμητική έξοδο, σκοτώνει, μέ τό χέρι του, έναν από τούς άρχηγούς, τό Μουσταφά Ζυγούρη, παραχή και σύγχυσι κυριεύει τόν έχθρο, κλονίζεται, τσακίζει και τέλος φεύγει άτακτα κατά τή Άλπα. "Αγρυπνος ό 'Αλής, όλη τή νύχτα, έτοιμάζει σάμα πολύ μεγαλύτερο. Καί τώ στέλνει πριν νά φέξη μέ προσταγή ρητή νά πετάξει τούς Σουλιώτες από τό Σειστρούνη. Τό νουφεκιάκι άνάβει άπ' τά χαράματα, μανιάζει έφτά όρες, χωρίς διακοπή, μ' άπάνωτά γιουρούσια, ή μάχη γενικεύεται, όλο τό Σάμα τών Σουλιωτών παλεύει, κατά τό μεσημέρι τέλος τσακίζουν τούς 'Αρβανιτάδες πού φεύγουνε ντροπισσέμενοι, στρώνεται τό πεδίο μέ νεκρούς και λαβωμένους.

"Η Χαίδω στή φωτιά πλάι στό Φώτο, τόν φύγανε κι' αυτόν και τά παλληκάρια μέ ξεγυμνωμένο τό σπαθί, στό κάθε γιουρούσι. Ο 'Αλής λύσαζε. "Ωστόσο μ' όλο πού ένα μέρος του στρατού του, έπαθε σφωρά, δέν περπατάει τό σχέδιό του, προστάζει μερικούς άπό τούς άρχηγούς του νά τραβήξουνε μέ τά σάματα τους στή Βριζόχα, νά ένωθούνε μέ τίς δυνάμεις του 'Ισλιάν Πρόνιου και του Νταλιάνη και νά κτυπήσουνε τό Σούλι. Τόν ίδιο καιρό προστάζει και τό Σιλιχταρ Μπόντα νά χτυπήσει κι' αυτός άπ' τή μεριά του, "Ετσι τό Σούλι, χτυπημένο από δυό μεριές και στερημένο άπ' αυτά τά χίλια έξακόσια γερά νουφεκία πούχε μαζί του ό Τζαβέλλας—τολυμρή ή άπόφασι νά χτυπήση τόν 'Αλή στό στρατηγείο, άζύγιστη όμως—κινδύνευε ν' άφανισθή. Τό γλύτωσε ό 'Ισλιάν Πρόνιος. Ήτανε παληός φίλος του Φώτου κι' άδερφοποιτός του. Είχαν όρκησθή πίστι ό ένας στόν άλλον. Καί γι' αυτό, άλλα και γιατί ό Πρόνιος—σαν άλλους άρχηγούς του 'Αλή—σκέφθηκε τί τήχη περίμενε και τους άγάδες τής Παραμυθιάς, άν έπερτε τό Σούλι, άπόφασισε νά προδώσει τόν 'Αλή. Πανηγυρίζανε στό στρατόπεδο του Τζαβέλλα τίς νίκες τους, όταν φθάνη μυστικά και γυρεύει κρυφά τό Φώτο ένας έμπιστος, σταλμένος άπ' τόν 'Ισλιάν Πρόνιο και του δίνει ένα γράμμα. Ήτανε χωρίς ύπογραφή, μά ό Τζαβέλλας γινώρισε τό γράψιμο. Ο παληός του φίλος τούκανε γνωστό τό σχέδιο του 'Αλή, νά χτυπήση τό Σούλι από δυό μεριές. Καί τούδωκε τή συμβουλή ν' άφήση τό Σειστρούνη και νύχτα νά έπιτεθί κατά τών 'Αρβανιτάδων, πούχανε στρατόπεδο στή Βρεζόχα.

Ο Πρόνιος, όπως φάνηκε μετά, ήτανε συνεννοημένος και

μ' άλλους άρχηγούς, πού δέ θέλανε νά πετύχη ό 'Αλής τούς σκοπούς του, γιατί τρέμανε τήν παντοδυναμία του. Ο Τζαβέλλας κάλεσε στή στιγμή πολεμικό συμβούλιο. Κι' άποφασίστηκε ν' ακολουθήσουνε τή συμβουλή του Πρόνιου. Τρείς μέρες μετά τή νίκη στό Σειστρούνη, ό Φώτος μέ τράκωσα παλληκάρια, ξεκίνησε γιά τή Βριζόχα. Ήταν άγρια νύχτα, μ' άστραπές και βροντές και βροχή κι' όρα. Τρείς όρες νά φέξη ρίχτηκε μέσα στό στρατόπεδο τής Βριζόχας.

Ο καιρός τόν βοηθούσε στόν αιφνιδιασμό του. Μά και πολλοί από τούς Τσάμηδες άρχηγούς κάνανε πώς δέν άκούανε τόν νουφεκία και δέν φάνηκανε διόλου πρόθυμοι νά βοηθήσουνε. Οι Σουλιώτες κάμανε θραύσι. "Αγριοι πανικός έπίανε τούς 'Αρβανιτάδες, φυγή, λιποταξία κι' άποσύνθεσι. Ο 'Αλής προστάζει τά δεκατισμένα σάματα νά κατέβουνε στή Άλπα. "Εβλεπε καθαρά, πώς μέ στρατό πούχε χάσει τό ήθικό του δέ μπορούσε νά κάμη τίποτε. Θεωρούσε χαμένη πιά κι' αυτή τήν έκστρατεία. Καί μελετούσε νά γυρίση στό Γιάννενα.

Αυτή τή φορά όμως δέν ήθελε νά φύγη ό πασάς από τά χάματα του Σουλιού, όπως τής άλλες. "Ηθελε τώρα νά βάλή τόν καιρό νά δουλεύει εναντίον τους και γιά τά δικά του σχέδια. Πριν τραβηχθή στό Γιάννενα είχε άποφασίσει ν' άποκλείση τό Σούλι, προσθέτοντας στίς φυσικές δυσκολίες του γεμώνα πού πλάκωνε, και τή στενωχάρια τής πολιορκίας. Φώναζε λοιπόν τούς άρχηγούς τών φουραών πού θά έμπιστευότανε αυτό τό έργο και τούς προστάζει νά κουρσέφουν όλη τή χώρα. Κι' ό καθένας μπορεί νά φαντασθή μέ πιά μανια ριχτήκανε τ' άγρια στήχη τών 'Αρβανιτάδων στό κάψιμο, στό ρήμαγμα και στό πλιάτσικο. Σάν τήν άκρίβα πούθεσε σέ θαλερό περβόλι κι' έμα σηκώνεται δέν βλέπει πιά ούτε κοτσάνι, έτσι άφήνανε πίσω τους τόν τόπο άγνώριστο, στραγγισμένο από τό κάθε τικαί σακατεμένο. Τό Σεπτέμβρη ό 'Αλής γύρισε στό Γιάννενα μέ τόν περούτρο στρατό του, αφήνοντας γύρω από τό Σούλι τίς φρουρές πού χρειαζόνταν μονάχα γιά τόν άποκλεισμό του. Ο ένας στρατός έμπαينة στό Γιάννενα, κι' έβγαინε ό άλλος—έναν παράξενο στρατός μέ φυτάρια μέ κασιμάδες, μέ πληθόρνια και μιστρία, στρατός από χριστάδες χριστιανούς, ντόπιους και Τσοούσδες.

Τό άτρόμητο μάτι τό σουλιωτικό πού δέν είχε λογαριάσει τούς 'Αρβανιτάδες του 'Αλή μάλιστα άμα είδε τούτο τό στρατό και τί πήγαινε νά κάνη; Τραβούσανε νά χτίσουνε κουλάδες—πύργους δυνατούς, σ' όλες τίς έπίκαιρες θέσεις, γύρω άπ' τό Σούλι, γιά τίς φρουρές τών 'Αρβανιτάδων, πούχαν άπομείνει πίσω γιά τόν άποκλεισμό.

"Άμα οι μαστόροι κι' έργάτες άρχισαν νά δουλεύουνε κάτω άπ' τή φοβέρα και τά καμτσιόκια τών πιστών του 'Αλή, κατάλαβαν οι Σουλιώτες πώς οι πύργοι τούτοι πού βάλανε μπροστά θά γινόνταν τό τάφος τους. Σάν ένας άνθρωπος, μέ μία γνώμη, θελήσανε νά τούς έμπιστοσουν. Μά πού νά πρωτοτρέξουν; Ο 'Αλής είχε προστάξει τίς άγγραρες νά χτίσουνε τούς πύργους σέ πολλά μέρη, τόν ίδιο καιρό, από πέντε όρες άπόστας. Ως δυό γούρος άπ' τό Σούλι. Ωστόσο άρχισε, από τά τέλη του Σεπτέμβρη—είμαστε στή χίλια όχτακόσια—έναν καθημερινός, παράξενος κι' άδιάκοπος πόλεμος. Οι Σουλιώτες νά χτυπούνε μέ τ' όρματα τους μαστόρους και τήν έργατία, πού καταπιανόντανε νά χτίσουν τούς πύργους κι' οι 'Αρβανιτάδες τρέχανε και τους ύπερασπιζανε. Κ' οι πύργοι ψηλώνανε, μέ τήν άγρια μουσική του πολέμου και πολλές φορές μέσα σ' αυτές τίς φλόγες τών άράτων. Μά ψηλώνανε...Μέ σκοτωμούς, μ' αίματα, μά ψηλώνανε κάθε μέρα...Κι' έτσι φόντωσαν, ό ένας ύστερ' άπ' τόν άλλον, στό Περιχάτι και στό Γλυκό, στό Τσεκουράτι και στό Γόρανα, στό Σερριανιά και στή Ζερμή, στό Βίλια καίστους Κοντάτες, στό Ρωμανό και στό Σειστρούνη. Στό Παληοχώρι τών Μπουσαρβάν οι 'Αρβανιτάδες χτίσανε τόν πύργο στό ίδιο, τό έρημο τώρα, σπιτί του Γιώργη Μπότσαρη.

(Ακολουθεί)

Ο Καπετάν Μπότσαρης